

Ю. І. Ковалів

Літературна дискусія в Україні 1925-28

ЛІТЕРАТУРНА ДИСКУСІЯ В УКРАЇНІ 1925-28 – дискусія, під час якої порушено важливі літературні та [онтологічні проблеми](#): бути чи не бути українській культурі (письменству) і [нації](#) повноцінними суверенними явищами у світовому контексті. Розпочав її М. Хвильовий статтею-відповіддю «Про “сатану в бочці”, або графоманів, спекулянтів та інших “просвітян”» («Культура і побут», 1925, 30 квітня) на виступ «Про критику і критиків у літературі» «плужанина» Г. Яковенка, який звинуватив конкурсне журі журналу «Червоний шлях» в «олімпійстві», перешкоджанні входженню молоді «від плуга та верстата» в літературу. Редакція цього журналу відхилила художньо незріле оповідання «Хворі на землю» початківця, в якому вбачалося повернення масовизму. Керівник спілки українських радянських селянських письменників «Плуг» С. Пилипенко, який невдовзі взяв участь у дискусії (статті: «Куди лізеш, сопливе, або Українська воронщина» // «Культура і побут», 1925, 14 черв.; «Тов. М. Хвильовий у ролі літпопа» // «Плужанин», 1925, № 3; «Від агітації до пропаганди» // там само, № 4), ототожнював робсількора й письменника, нехтуючи талантом і дискредитуючи достеменно письменство.

М. Хвильовий обґрунтовував потребу високого рівня розвитку літератури, відкидав популістичне ставлення до неї, вказував на провінційщину «плужан», які обстоювали ідеї пролеткульту, «напостівства», «октябризму», жили «червону просвіту», культивували безперспективне малоросіяństwo.

М. Хвильовий, висунувши гасло «Європа чи просвіта?», обрав перспективну, історично виправдану орієнтацію на «психологічну Європу», витлумачуючи її як «грандіозну цивілізацію», перейняту духотворчим фаустівським неспокоєм, із характерними для неї постатями «класичного типу громадянської людини». У Харкові видано присвячену цим питанням його збірку памфлетів «Камо грядеши[?]» (1925), «Думки проти течії» (1926). Для втілення цієї програми М. Хвильовий пропонував власні концепції «азіятського ренесансу» та «романтики вітаїзму», що були дискредитовані вульгарно-соціологічною критикою.

24 травня 1925 на підставі публікацій М. Хвильового проведено диспут у ВУАН, присвячений шляхам розвитку українського письменства. Позицію М. Хвильового підтримали «неокласики». Так, [М. Зеров](#) у статті «Євразійський ренесанс і пошехонські сосни» («Життя і революція», 1925, № 11) обстоював настанову ad fontes (до джерел), спрямовував письменство до першооснов світової та вітчизняної класики, дисциплінування художнього мислення, іманентних ознак української літератури в контексті світової.

Особливого розголосу набув черговий памфлет «Апологети писаризму» М. Хвильового, опублікований 1926 у газеті «Культура і побут», в якому, крім літературних проблем, висвітлено аспекти українізації та національного життя. У 13-му розділі цього твору «Московські задріпанки» автор, маючи на увазі псевдолітературну практику РАППу, ВАППу, ЛЕФу тощо, наголошував, що «від російської культури, від її стилів українська поезія мусить якомога швидше тікати». Й. Сталін витлумачив цей заклик як фізичну втечу «геть від Москви». Після його «приватного» листа 26 квітня 1926 до Л. Кагановича та ін. членів Політбюро ЦК КП(б)У відбувся спеціальний пленум, присвячений Л. д. 1925–28, а комуністичні лідери (*М. Скрипник*, [В. Затонський](#), *А. Хвиля*, [П. Любченко](#) та ін.) взяли участь у полеміці, здійснюючи підміну естетичних понять політичними. На цьому етапі з'являлися ідеологічне звинувачення її учасників у [«буржуазному націоналізмі»](#), застосовувалися квазіпоняття «хвильовизм», «шумськізм». М. Хвильовий у відповідь написав памфлет «Україна чи Малоросія?», однак його опублікували лише наприкінці 20 ст. («Слово і Час», 1990, № 1).

Після ліквідації [ВАПЛІТЕ](#) розпочався третій, інертний етап дискусії, що тривав до початку 1930-х рр. (хоч офіційно її межами визначено 1925–28), для якого характерний пафос «класової ненависті», взаємозвинувачення письменників і критиків, що позначилося й на тогочасних памфлетах М. Хвильового. Л. д. 1925–28 не могла розв'язати важливих для українців онтологічних й екзистенційних питань не тільки через підміну понять, а й з огляду на поєднання на 2-му і 3-му етапах несумісних національних та комуністичних основ, тому стала одним із перманентних відроджень.

Рекомендована література

1. Хвильовий М. Твори. Нью-Йорк; Балтимор; Торонто, 1986. Т. 5;
2. Ковалів Ю. Літературна дискусія 1925–1928 рр. К., 1991;
3. Івашко В. Микола Зеров і Літературна дискусія (1925–1928) // 20-і роки: літературні дискусії, полеміки: Літературно-критичні статті. К., 1991;
4. Луцький Ю. Літературна політика в радянській Україні. К., 2000;
5. Шкандрій М. Модерністи, марксистки і нація: Українська літературна дискусія 1920-х рр. К., 2006;

6. Ковалів Ю. Історія української літератури: У 10 т. Т. 3. Кінець ХІХ – поч. ХХІ ст.: У сподіваннях і трагічних зламах. К., 2014.

Бібліографічний опис:

Літературна дискусія в Україні 1925-28 / Ю. І. Ковалів // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-55772>. – Останнє поновлення : 2023.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).